

Kap 16 : Inkognito i Paris (II) (1811-1823)

Kvinnor födda på 1700-talet är inte längre begripliga.

1810 var Desirée generalska, marskalkinna & furstinna (prinsessa) av Ponte-Corvo. Detta gav henne glans, respekt, pengar & inflytande men innebar få skyldigheter. Inflytandet tycks hon ha använt i välgörande ändamål, som att puffa för utnämningen av en lämplig sjukhusdirektör i hemstaden Marseille.¹ Hon tycks ha trott att erbjudandet till Jean att bli Svensk tronföljare inte innebar mer än en hederstitel eller en post liknande den svågern Joseph innehade som lydkung av Neapel 1806-1808 & Spanien 1808-1813 eller svågern Louis som lydkung av Holland 1806-1810. Jean gjorde inget i sina brev för att ta henne ur den villfarelsen men kanske lät det annorlunda privat. Det finns antydningar i den riktningen. Under tiden som förhandlingarna pågick besökte Desirée Plombière, Belgien, för en vattenkur mot sin ”reumatism” (betydelsen är oklar, kanske en lättare psykisk insufficiens eller opasslighet). När vidden av Jeans planer gick upp för henne gruvade hon sig för hur det skulle sluta. I slutet av augusti träffade hon Napoleon på en hovfest. Svenske ministern Lagerbielke rapporterade hem att: ”Kejsaren samtalade länge med furstinnan av Ponte Corvo, medan han vänskapsfullt höll hennes hand mellan sina.” Desirée blev inte särskilt lugnad av samtalet. Efteråt skrev hon ett oroligt brev till utrikesminister Talleyrand som ganska kallsinnigt skrev tillbaka: ”Utan tvivel [innebär posten risker] madame, men det är icke dåligt [marscherat] för en nybörjare.”

Paret ägnade de sista dagarna i september åt avskedsvisiter. Det finns en sarkastisk beskrivning: ”Madame de Ponte Corvo såg ut som ett illa inslaget paket; hon hade förstörda tänder och en hundfysionomi omgiven av krusat rött hår; hon bar en mössa med rosor och en schal och var föga tilldragande. Hon utstötte hela tiden jämmerrop över det grymma öde som tvang henne att lämna Paris. ... hon darrade vid den *förfärliga* tanken att bli levande begravd i Sverige, etc., etc.”² Svårt att ta ställning till något så nedgörande. Hon bytade på sig mycket kläder och såg därför rundare ut än hon var. På porträtt från den här tiden är hon inte längre ungflickssmal men på inget sätt fetlagd. Hennes tänder var dock sedan lång tid ett problem. Desirée tyckte om sötsaker, misskötte munhygien och klagade över tandvärk. Hon hade även problem med sin hy som var rödfnasig och som hon behandlade med tobakssaft, inpackningar, fruktdiet, m m.

Jean anlände till Stockholm den 2 november. Desirée var försenad av det praktiska – hon hade affärer att sköta i Holland – och anlände först den 6 januari. Hon hade med sig sonen Oscar & en uppvaktnings av två unga officerare och en sällskapsdam – skolkamraten Elise La Flotte (1779-1815; f. Reboul) som också var Oscars guvernant. Utöver det hade hon med sig en upppassning på 30-40 personer: hårfrisörskor, kammarjungfrur, tandläkare, läkare, betjänter, kuskar, kurirer, sekreterare, sonens informator Lemoine, o s v. Det var kallt, 24 minusgrader, och ingen av dem var klädd för vädret. Välkomstceremonielet hölls till ett minimum men inkluderade 256 kanonskott. Jean hade inga invändningar. Desirée var enligt honom i stora sammanhang ”blyg och lätt förlägen”. Drottning Charlotta hade efteråt osmickrande kommentarer: ”Kronprinsessan är liten till växten, ingalunda vacker, saknar fullkomligt sätt att vara. Till följd av sin blyghet verkar hon ohövlig, är ojämn till lynnet, bemödar sig inte att bli närmare bekant med någon utan är otillgänglig. Hon är i ordets hela bemärkelse ett bortskämt barn och gör blott det, som faller henne in.”³ Charlottas dagbok är full av liknande

¹ Grille 1853: volym 2, sida 83-85.

² Turquan, J & Ellis, L. La belle Pamela (Lady Edward Fitzgerald) 1773-1831, d'après des correspondances et memoires inedits. (1923: s. 234-235.) I: Girod de l'Ain 1960: ss. 140-141; Lindqvist 2009: s. 336.

³ Drottning H E Charlotta 1939: ss. 636-637.

utgjutelser. Eftersom denna är enda källan till Desirées Stockholmsvistelse är det svårt att reda ut vad som är sant, falskt eller överdrivet. Jag gör ett försök:

Det skar sig redan vid ankomsten mellan drottning Charlotta & Desirée. Hon & Desirée skulle dela på drottningstaten vilket gick till så att Charlotta behöll statsfruarna som hade högre rang medan Desirée fick hovdamerna som hade lägre rang.⁴ Karl XIII utsåg grevinnan Caroline Lewenhaupt (1754-1826) till Desirées överhovmästarinna, som samtidigt förlorade sin ställning som statsfru. Både Jean, Desirée & Lewenhaupt var förolämpade. Jean teg dock eftersom han var beroende av Karl XIII:s välvilja. Liknande konflikter upprepades. Desirée var inte inlogerad på slottet och var i flera fall inte medbjuden till ceremonierna. Det framgick ganska så klart att Sverige välkomnade Jean & sonen Oscar men ansåg Desirée överflödig.

Drottning Charlotta ansåg i sin dagbok att Desirée trots det, vid ankomsten borde ha tagit skeden i vacker hand och liksom Jean gjort sitt bästa för att bli omtyckt. ”Nu stötte hon redan från början svenskarna för huvudet genom att klaga över klimatet, våningen och maten samt yttra missnöje med allt i en ytterligt föraktfull ton och med största otålighet, allt vittnande om att hon hyste dålig tanke om Sverige och svenskarna.” Det är svårt att bedöma allvaret i Desirées etiketsbrott. Hovetikett går ju ut på att inordna sig i en rangordning, le vackert & att linda in all kritik i så många lager att den knappt är begriplig. Allt detta var Desirée djupt främmande. Hon var van vid salongerna där det var högt i tak. ”Vissa stunder, när det behagar henne, kan hon likväl vara mycket hövlig, t. o. m. vänlig, och säger då idel älskvärdheter och artigheter till alla, som komma i hennes närhet. Denna nyckfullhet visar tydligt, att hon saknat sorgfällig fostran och ledning. ... Då jag är tillsammans med henne på tu man hand, helt intimt, kan hon likväl vara både förtrolig, vänlig och glad, är ganska kvick och intelligent samt saknar visst inte bildning.”

Desirées sällskapsdam Elise La Flotte tog efter sin matmor och var ett konfliktämne även hon. Desirée gjorde sitt bästa (eller snarare värsta) för att hon skulle ersätta Lewenhaupt. Vid en tidpunkt blev La Flotte faktiskt av Jean beordrad att återvända till Frankrike, men ordern annullerades efter ett gräl med Desirée. ”Det lär en gång t. o. m. kommit till ett så häftigt uppträde dem emellan, att kronprinsessan fick en nervchock samt var sedan illamående i flera dagar.” Det slutade i kompromissen att La Flotte utnämndes till underhovmästarinna och att Desirée lyckades få sin favorit vid hovet, den franskfödda grevinnan Adine de Bréant (1788-1827; g. af Fogelvik & Posse), utsedd till statsfru. Desirée framställs ofta som ett våp men man skall inte underskatta hennes förmåga att olika vägar få sin vilja fram. Hon umgicks även med änkedrottning Sofia Magdalena (1746-1813) som tyckte ännu sämre om ”usurpatorhovet” än hon själv.

Ett av argumenten för att välja Jean till kronprins hade varit hans fabulösa förmögenhet. Jean anlände dock djupt skuldsatt och värre blev det eftersom det var nödvändigt att hålla skenet uppe. Vid utnämningen till svensk tronföljare hade Jean förlorat sin franska marskalksvärdighet och med den sina förlänningar i Italien & Tyskland. Napoleon hade lovat honom ekonomisk kompensation men den uteblev. Desirée var rädd för att även bostaden på rue d'Anjou & sommarslottet La Grange skulle tas i beslag. Hon såg framför sig att det svenska äventyret skulle sluta i

⁴ Sandin 2011: s. 63.

fullständig ruin och lade sig i förhandlingar med brodern Nicolas om att sälja eller belåna La Grange för att rädda något av kapitalet.

Antingen förstod inte Desirée vidden av den etikett & ceremoniel som hon förväntades underkasta sig eller så ville hon inte. Det senare är troligast. Drottningen: ”Det väcker anstöt, att hon far ut och åker utan någon av sina damer, endast åtföljd av kronprinsens adjutanter, alldeles som vore hon ännu en privatperson. ... Visserligen är hon inte född till sin nuvarande ställning, men hon borde söka fylla sin plats och inse de plikter, som nu åligga henne.” Vid hemresan hade Desirée tvärtom hovdamer men inga adjutanter med sig vilket var fel det också.

Desirée hade redan från början aviserat att hennes Sverigebesök var tillfälligt och att hon liksom sin syster Josephine (drottning av Neapel & Spanien) och sin svägerska Hortense (drottning av Holland) skulle residera i Paris. Maj månad förberedde hon sin avfärd genom att skicka bagaget i förväg och anhålla om franskt visum. Napoleon lät genom franske ministern framföra att hon nu faktiskt var svenska varför hon inte kunde komma och gå som hon ville. Officiellt reste därför inte Desirée i egenskap av svensk kronprinsessa utan inkognito som grevinna av Gotland och Jeans personliga diplomatiska sändebud. Desirée var glad att lämna landet. ”Sista aftonen inne hos kungen före avresan var kronprinsessans glättighet nästan stötande. Hon visade oförbehållsamt, hur lycklig hon kände sig att få återvända till Frankrike. Ett bevis på hennes stora tanklöshet då är följande. Tillfrågad av kungen, när hon ämnade komma tillbaka, svarade hon: »I höst, hoppas jag», och tillade skrattande, »men jag får nog komma alldeles ensam, ty ingen av mina tjänare följer med, om Jag skall vara här på vintern.»”

Den 4 juni lämnade hon Stockholm. ”Den dagen nådde kronprinsessans impopularitet kulmen, åtminstone bland de svenskar som bevittnade hennes avsked från make och son, ty hon skildes från dem utan att röja minsta saknad, fällde icke en tår, när hon tog farväl av de sina. Kronprinsen syntes rentav generad över hennes uppförande och sade helt högt, att han skulle bli riktigt förtörnad, ifall hon ej vore åter i oktober. Det lovade hon, oaktat alla visste, att hon tagit sina mått och steg för att tillbringa vintern i Paris och hitkomma först om ett år. Bland annat hade de svenska kammarfruarna fått lön t. o. m. juni månads utgång med anmodan att återinträda i tjänst om ett år.”

Den officiella anledningen till att lämna Sverige var att besöka kurorten Plombière för en vattenkur, träffa sin syster Julie innan hon avreste till Spanien och ordna parets ekonomiska angelägenheter. ”Kronprinsen äger nämligen ännu stor förmögenhet kvar i Frankrike och önskar att på ett betryggande sätt placera den här eller annorledes, Detta hade allmänheten sig ej bekant, varför hennes handlingssätt bedömdes hårt. Jag tror att hon icke kommer hit så länge kungen lever, kanske uppskjuter hitkomsten i det längsta, även då hon blir drottning, eftersom varken klimat eller umgänge passar henne.” Så blev det också. Jean Fournier ansåg hon överreagerat på hovatmosfären:

Om kronprinsessan hör man alltid fördelaktiga yttranden; hon var öfver hufvud taget älskad och aktad af alla. Mycket enskildt groll förekom visserligen mot henne, men det var ju så naturligt vid svenska hofvet, midt upp bland det sqvaller och förtal, som dref sitt spel kring drottningen. Efter någon tid upphörde detta groll och om prinsessan haft till vän någon mera reflekterande

dam, som bättre förstått att bedöma h. k. h:s ställning, skulle hon aldrig hafva lemnat Sverige.

Denna afresa, denna alltför i ögonen fallande likgiltighet för en nation, som erbjudit henne en krona, hafva väckt lifligt missnöje. Icke dess mindre känner man kronprinsens tillgifvenhet för henne och hennes inverkan på honom; man beklagar, att hon är borta och önskar, att hon måtte återkomma, i det man hoppas, att hon med sitt inflytande och sin närvaro i Sverige skulle återställa det goda förståndet med Frankrike. Detta är de respektablarens åsigt. Ryssar, engelsmän och orostiftare af alla slag utsprida deremot alla möjliga rykten till befrämjande af sina planer, de gå ända derhän att tala om skilsmessa...⁵

* * *

I september 1811 återkom Desirée till Paris. Hon höll låg profil men engagerade sig fortsatt i välgörenhet. Den 27 januari 1812 blev hennes situation pikant när Napoleon lät anfälla svenska Pommern. Desirée var under konflikten mellanhand i en kuriös blandning av politik och familjeangelägenheter. Följande brev är skrivet den 3 mars – politiken efter diktamen av Napoleons utrikesminister Bassano, familjeangelägenheterna av Desirée själv. Det levererades till Jean genom hans politiska ombud Elof Signeul:

Kejsaren är mäktigare än någonsin, och det skulle vara mycket oklokt av dig att strida mot honom; du är varken tillräckligt stark eller nog hemmastadd i ditt nya land. Jag tvivlar icke på att när du kastat masken mot Frankrike den största delen av din nation - och i synnerhet adeln - skulle överge dig vid första motgång liksom tredje ståndet vid den första seger kejsaren vann. ...

Jag har ofta sagt dig i brev, att alla de, som intresserar sig för dig, önskar se dig som konung. Jag tycker, att du i så fall kan låta utnämna dig av riksdagen, om det endast är undseende som avhåller dig därifrån och om du tror, att det skulle passa dig. Du gjorde klokt i att skjuta din finkänslighet åt sidan och endast tänka på dina egna intressen. Du kan senare komma i en svår situation, då du ångrar att du icke begagnat detta gynnsamma ögonblick.

...

Jag har förlängt min vistelse i Frankrike i hopp att få träffa kejsaren och att få honom att ändra tankar om dig samt rädda några spillror av vår forna förmögenhet. Jag söker göra mig av med lantstället och huset, men det är just nu mycket svårt att sälja kapitalvärden. Man erbjuder Nicolas endast 450 000 francs för La Grange, men han säljer det ej under 500 000 eller 480 000.

Jag hade också velat tänka litet på min hälsa, men jag har haft för mycket bekymmer för att göra framsteg i det avseendet. Jag har alltför dålig hy och plågas av reumatism. Jag håller diet men tror icke att det hjälper. Jag ängslas alltför mycket, då jag befinner mig på ett avstånd av sexhundra lieues från dig och Oscar, och likväl är det endast här jag kan bli botad, då jag genom dieten är tvungen att blott äta mycket närande saker, vilket är svårt i Sverige, där det finns frukt och grönsaker blott två månader av året. För övrigt tror jag ej min härvaro är till någon skada, då kejsaren tycks ha stort förtroende för mig.⁶

⁵ Fournier 1811. I: Scaevola red. 1885: ss. 613-614.

⁶ Girod de l'Ain 1960: ss. 151-154.

Jeans svar den 18 maj 1812 blandar även det politik & familjeangelägenheter:

De nya förslagen lämpar sig ej i högre grad för Sverige än de föregående. ... Även i det fall de mest lysande framgångar följde våra företag, skulle vi blott kunna hoppas på att återfå Finland, och ett dylikt resultat, om det nu kunde tänkas, skulle, min kära vän, på mig och på Sverige få samma inverkan som en Nessusskjorta: vart tionde år skulle vi nödgas föra blodiga krig för att bevara denna besittning på andra sidan havet, och till sist skulle Sverige ändå ofelbart förlora den. ... Om kejsaren icke ger oss Norge och erkänner vår neutralitet, är kriget [med honom] oundvikligt ... Låt allt vad jag har sagt dig ligga till grund för dina samtal såväl med hertigen av B[assano], om han besöker dig, som med medlemmarna av den kejsarliga familjen.

...

Jag skulle bli mycket förtjust över att se dig hos mig, men din hälsa bör vara viktigare än den glädje jag skulle erfaras, om du komme hit. Eftersom man [=kejsar Napoleon] är älskvärd nog att tillåta, att du vårdar din hälsa i ditt hemland, så vill jag icke motsätta mig det, och fast jag är övertygad om att det icke sker av hänsyn till mig, är jag icke desto mindre känslig för detta handlingsätt.

Jag kan icke föreslå något positivt beträffande våra affärer; du är på platsen och sålunda bättre skickad att reda ut dem än jag. Min mening är fortfarande att du realiserar allt vad du kan och i synnerhet de kapital, som upptagits i *le grand-livre* eller placerats i Banque de France; det säkraste är utan gensägelse för ögonblicket de amerikanska aktierna.⁷

Den 19 december 1812 återkom Napoleon till Frankrike från sitt ryska debacle. Fienderna pressade på. Jean anslöt sig till koalitionen och svågern Josephine avsattes från sin spanska tron. Det finns ingen information om vad Desirée tyckte om Jeans "förräderi" men rimligen bör hon ha känt sig kluven. Hon oroade sig för det ekonomiska och den 18 maj 1813 sålde hon La Grange till brodern Nicolas för att gardera sig mot en konfiskering. Sommaren tillbringade hon hos systemen Julie. Den 6 april 1814 abdikerade Napoleon. Julie & hennes två döttrar installerade sig hos Desirée. Den 12-30 april i samband med fredsförhandlingarna var Jean i Paris men för att inte kompromettera Desirées neutralitet (eller för att det var för trångt) bodde han på annan plats. Det finns några tidningsartiklar denna tid om att tsar Nikolaus föreslagit Jean att gifta om sig med en mera ståndsmässig fru. Desirée tog mycket illa vid sig.⁸ De 100 dagarna låste hon in sig. Efteråt höll hon låg profil. Hennes ställning var ömtålig. Att ha varit Napoleons flamma var under restaurationen & "den vita terrorn" ingen merit. Hon umgicks inte i hov- eller adelskretsar men inom sina gamla kretsar. Hennes "diplomatiska karriär" var över men hon ordnade mottagningar för resande svenska notabiliteter och delade i Jeans namn ut ordnar. Paret ekonomi hade genom Guadelouperäntan hämtat sig och alla lån var betalda. Desirée fruktade dock en vändning och varnade Jean för att investera hela förmögenheten i Sverige – bättre sprida ut den.

Januari 1816 tillkom den amnestilag där familjen Bonaparte landsförvisades. Desirée lyckades få Julies landsförvisning uppskjuten till sommaren 1816 i hopp om att ge henne en fristad i Sverige men Jean var rädd för hur det skulle uppfattas politiskt. Julie flyttade 1817 till Schweiz. Desirée blev kvar i Paris. Jean fick frågor om han på något sätt lade hinder i vägen för sin hustru att komma till Sverige. »Var övertygad», svarade kronprinsen, »att jag ej högre önskar än att återse min hustru. Jag är visserligen inte kär i henne, därtill hava vi varit för

⁷ Girod de l'Ain 1960: ss. 155-157.

⁸ Söderhjelm 1939: ss. 367-368.

länge gifta, men jag betraktar henne som min bästa vän, och det är hon, det har hon ofta visat. Vad hennes resa beträffar, måste man betänka, att hon är mycket ombytlig och obestämd. Därför att hon nu är långt härifrån vill hon hit, men väl hitkommen skulle hon säkert vilja återvända till Paris. Dessutom kan jag av politiska skäl omöjligt bifalla hennes begäran, att systemen skall få en tillflyktsort här. Ni vet hur avundsjuka svenskarna äro. För övrigt, vilken ställning skulle här den forna drottningen av Spanien få?”⁹

* * *

Beskrivningen av Desirées Parisår under restaurationen fick vänta till dess arkiven var ordnade och alla memoarer publicerade, vilket dröjde in på 1900-talet. Desirée fortsatte sin Parisvistelse med Jeans & Ludvig XVIII:s goda minne. Januari 1817 var hon tillsammans med uppbyggaren till Ludvig och hans familj på en mottagning. Hon motiverade sin fortsatta vistelse med hälsoskäl. Hon hade fortsatt svårt att hantera sin rang:

Lady Sarah Lytton har berättat följande anekdot från ett tillfälle, då en förnäm engelsk dam presenterade sina döttrar för den svenska kronprinsessan – denna umgicks nämligen flitigt med damerna i den engelska ambassaden. Engelskan anmärkte stolt: »Ers Kunglig Höghet vet ju, att de äro döttrar till en furste av det Heliga Romerska Riket?». – »Jag vet», svarade kronprinsessan, »att jag är dotter till en handlande i Marseille.»¹⁰

Desirée påstås denna tid ha lidit av en så allvarlig hudåkomma att hon ogärna visade sig offentligt. Det finns en beskrivning:

Drottningen av Sverige är en liten kvinna, som ser ut att vara mellan trettiofyra och trettiosex år, liten och fyllig (un peu rondelette). Hon är alltid mycket väl klädd och anses vara mycket för sin toalett och tycka om teatern. Hennes ögon äro bruna, vackra och livliga, hennes utseende för övrigt ganska vanligt. Hennes hy är förstörd av en hudsjuka, som hon ådragit sig under sin årslånga vistelse i Sverige. Hon bär ständigt flor. Det lär vara av hälsoskäl hon vill stanna i Frankrike. ... När hon gör visiter, har hon floret neddraget.¹¹

Det som har blivit mest omskrivet är Desirées relation till franske utrikesministern Armand Richelieu (1766-1822). Enligt flera källor var Desirée 1818-1822 psykiskt störd och förföljde (stalkade) honom i tron att han hade känslor för henne. Desirée hade träffat Richelieu maj 1816 i samband med en audiens om systemen Julies framtid. Stalkningen (om det nu var en sådan) tycks dock inte ha börjat förrän efter Jeans kröning den 11 maj 1818. Jean fick rapporter – de första under juni 1818 – men ville inte ingripa.¹² Han fick veta att Desirée förföljde Richelieu under dennes promenader & tjänsteresor och även spionerade på hans hemförhållanden men att Richelieu var demonstrativt avvisande. Detta fortgick fram till hans död den 17 maj 1822. Jean misstänkte att personer i hennes omgivning uppmuntrade henne för att orsaka honom obehag. Till slut lade sig Desirée till med två nya inkognito: ”Mrs Baker” efter änkedrottningens hovdam Sofia Augusta Ruuth (1789-1871; g. Baker) & ”Mme Villeneuve” efter systemen Honorine Clary (1769-1843; g. Villeneuve). Ytterligare misstänkta

⁹ Drottning Hedvig Elisabeth Charlotta 1942: s. 542.

¹⁰ I: Lindwall 1919: ss. 192-193. [Källan & dateringen är oklar. Enligt Kermina (1991: s. 282) var det Desirées överhovmästarinna grevinnan Caroline Lewenhaupt som 1811 presenterade sina döttrar som tyskromerska ”riksgrevinnor”.]

¹¹ d'Armaillé 1897: s. 245. I: Lindwall 1919: ss. 202-203.

¹² Girod de l'Ain 1960: ss. 186-201.

var väninnorna Mme Lambot (känd för sina många beundrare), Mme Récamier (känd för sina intriger) & ”vännen i huset” politikern Angelo-Maria Chiappe (1760-1826). För att ha någon kontroll över det hela ordnade Jean så att hon stod under övervakning. Spionen var hennes kammarherre greve Nicolas de Montrichard.

De mest detaljerade skildringarna finns i greve Rochechouarts, Mme Récamiers, grevinnan de Boigns & Paul Barras memoarer. Alla senare skildringar citerar ur dessa. De tre viktigaste argumenten för att relationen skulle handla om kärlek har varit: (1) Richelieus tilltalande yttre. (2) Intensiteten i Desirées känslor (se nedan). (3) Uteslutningsmetoden: om det inte var kärlek, vad var det då för något?

- Brev från Richelieu till Rochechouart: ”I morse fann jag en blombukett i mitt rum i värdshuset. Kan det vara möjligt att min tokiga drottning är här? Hon förföljer mig med sin vanvettiga kärlek, och jag har bara att fly det fortaste jag kan.” (Zürich 1819-07-19) – ”Min tokiga drottning är här, men i det strängaste inkognito, och till den grad tätt beslöjad; när jag möter henne, är jag inte ens säker på att det verkligen är hon, och jag går stolt förbi. Det här börjar bli ganska så enerverande.” (Spa 1819-09-25)¹³
- Récamier: Hon var mycket blyg och visste att hertigen inte brydde sig om henne. Hon vågade därför inte tilltala honom. Så länge han var kvar i salongen fixerade hon honom med en fullständigt besatt blick. Hon slutade tala och föll i en sorts extas. Därefter fortsatte hon samtalet som om ingenting hänt.¹⁴
- de Boign: Hon talade animerat om att hon en gång till och med under en promenad på eget bevåg hälsat på honom med en nigning och han på henne med en bugning innan han insåg vem det var. Hon skyndade sig att berätta denna triumf för Mme Récamier, från vilken jag har dessa uppgifter. Mme Récamier hade tidigare påpekat för drottningen att hennes kvinnliga värdighet tog skada eftersom hans avslag var lika oförtjänta som hennes förföljelser och att de båda betedde sig grymt mot varandra. Men det var drottningens sätt att uttrycka sin kärlek – blyg och vild på samma gång (»un peu farouche»). Och inget som Mme Récamier hade att säga kunde påverka henne.¹⁵
- I ett samtal mars 1822 med politikern Paul Barras vädrade Richelieu sin förundran:

”Det har hänt mig något ganska egendomligt”, skulle han ha sagt, ”nämligen att jag blivit utsatt för en sannskyldig förföljelse från madame Bernadottes sida under sken av att därbakom skulle ligga en ömmare känsla ... Från morgon till kväll sedan nu två år tillbaka lämnar mig denna lilla eller stora dam icke ett ögonblicks ro; hon gör mig äran att med lidelsefull envishet följa i mina spår ... Men det verkar på mig som om det i denna enträgenhet ... vore något som ej har med känslorna att göra. Hennes sätt att placera sitt folk i mina antichambres, ja till och med i mina stall, är emot all natur, såvida det ej är uttryck för hennes strävan att kunna redovisa för allt, som händer mig och som jag gör i kraft av min ställning och som kan ha samband med Europas allmänna politik. Jag har till den grad avvisat den lilla drottning Désirées från Marseille älskvärdheter, att jag icke skulle trott annat än att hon var dubbelt led och

¹³ Rochechouart 1889: ss. 478-479.

¹⁴ Juliette Récamier. I: d'Armaillé 1897: ss. 246-247. I: Lindwall 1919: s. 204. [Originalen ej lokaliserat.]

¹⁵ de Boigne 1907: del 3, s. 95.

förödmjukad, om hon blott handlade för egen del, men av allt jag hört från olika håll syns det mig säkert, att hennes så kallade kärlek till mig endast är en förevändning och en täckmantel för en mycket betydelsefull polisuppgift, som hon fullgör i min närhet i sin höge makes intresse och på hans uttryckliga uppmaning. Madame Bernadotte, som likväl vill ge sig sken av att hysa en överspänd känsla för min person, är otvivelaktigt en hederlig och duktig kvinna och mycket fäst vid sin make: Hans Majestät har velat skänka henne vila från hennes äktenskapliga plikter genom att ge henne detta förtroendeuppdrag. Hon är en liten svensk polisagent, som hennes höge make tilldelat mig, liksom han förut gjorde i Frankrike under den kejsarliga regimen, då han på ett underbart sätt förstod att för sina personliga intriger begagna sig av sin lilla hustru, medan Bonaparterna å sin sida trodde, att madame Bernadotte var ett verktyg för deras familj. Vare sig hon från den stunden bedrog båda lägren eller endast sin make, så framgick det, att hon som enkel agent redan visade en ganska stor färdighet; hur skulle det bli, om man bedömde henne efter den roll av dubbel agent, som hon tycks spela i detta ögonblick? Hon är i själva verket icke alltigenom en absolut nolla, icke heller den genomtarvliga person hon kan tyckas vara, detta lilla fruntimmer Bernadotte. I synnerhet har hon i sin nya roll förstått att vinna sin höge makes förtroende, och hon har näsa för det som kan gagna honom.”¹⁶

*

Hypotes 1

Med tanke på det minimala personliga utbytet av relationen måste själva handlingen – att ta ett eget initiativ – ha varit huvudsaken. Desirée hade fram till nu behandlats som en maskot & viljelös docka. Min tro är att hon satt där i Paris och långsamt, långsamt mognade till självständig människa & drottning. Desirée före och efter var inte samma person. Richelieu tycks ha varit en del av processen. Parissocietetens & även Desirées biografiker Girod de l'Ain dom har varit hård i överkant: Desirée var en klimakterietokig kärring, ”le cervau dérangé par les troubles que l'âge apportait à sa circulation sanguine”.¹⁷ Germain Babst arbetade ännu 1904 upp sig till ett sex sidor långt raserianfall i den stilen.¹⁸ Det är svårt att förstå känslostormarna men förmodligen har Desirée fått klä skott för fransmännens kombinerade Bernadotte-, klass- och kvinnohat.

Inom psykiatrin är beteckningen på Desirées beteende erotomani, vilken enligt DSM-IV är ett vanföreställningssyndrom ofta kombinerat med stalkning och kontaktförsök. Syndromet är vanligare hos kvinnor än hos män. Föremålet har ofta en högre social ställning. Den utlösande orsaken är oklar men i min tolkning har jag tagit fasta på den sociala aspekten, så att drottningvärdigheten på något sätt utlöste det hela. För den renodlat psykiatriska tolkningen talar dock att det fanns liknande episoder:

- Desirée skall 1832-1837 haft obesvarade känslor för ståthållaren på Rosersbergs slott, Carl Erik Lagerstråle (1802-1872): ”Gamla fruns passion har åter uppflammat med sin förra häftighet” – ”Mutter är kollrig” i sitt svärmeri. – ”Mamma har rätt i att hennes Maj:t är oförklarlig och lyckligtvis av ett sällsynt

¹⁶ Barras 1895: del 2, s. 406 ff. I: Girod de l'Ain 1960: ss. 198-199.

¹⁷ Girod de l'Ain 1974: s. 17.

¹⁸ Babst 1904: del 3, ss. 36-42. [Det förefaller som om han lagt texten i marskalk Canroberts mun.]

lynne, ty Gud bevara oss för många av den sorten. Livet kan vara nog bekymmersamt ändå.” Allt enligt riksmarskalk Magnus Brahe.¹⁹

- Desirées brevromans med Napoleon kan tolkas som ett fantasifoster som först smickrade denne men som han till slut tröttnade på, vilket verkar ha varit känt. Mme de Rémusat vid Napoleons hov trodde anledningen till att Desirée 1811 återvände till Paris var för att kunna vara i Napoleons närhet.²⁰ Han undvek henne dock. Även Desirées känslor för Jean uppfattades av omgivningen som omotiverat häftiga.

Hypotes 2

Hur det än må ha varit med Desirées psykiska besvär förklarar det ej att: (1) Hennes agerande dröjde mer än två år – från Richelieus första besök maj 1816 till efter Karl Johans kröning den 11 maj 1818. (2) Richelieus mildt sagt konstiga beteende att helt ignorera en drottning.

En troligare version är att Desirée & Richelieu faktiskt umgicks – kanske ansåg Ludvig det vara klok politik att genom sin utrikesminister Richelieu ha en inofficiell kontakt med Karl Johan på samma sätt som Napoleon några år tidigare genom sin utrikesminister Bassano. Men att umgänget efter Karl Johans kröning den 11 maj 1818 blev för politiskt känsligt för att fortsätta. Desirée upplevde sig som ratad, försökte återknyta relationen, men visste inte hur hon skulle bära sig åt.

Det sagda är visserligen min egen alternativhypotes, men det finns ett visst stöd för den. Richelieu skall enligt politikern, författaren m m François-Joseph Grill ha varit en betydligt flitigare gäst hos Desirée än han senare ville medge:

Madame Bernadotte var inte vacker; men hon var vänlig, hemtrevlig, kvick och yvdes inte så mycket över sin ställning och förmögenhet. Hon följde inte med sin man till Stockholm, utan stannade i Paris, i ett hus på bakgatan Saint-Fiacre. Gatan är nu breddad och huset rivet.

I prinsessans hus fanns en magnifik paradvåning där hon tog emot sina vänner och bekanta, inte så många till antalet, men folk som man gärna träffade. Under restaurationstiden var Hertigen av Richelieu ofta där. Hertigen uppskattade den älskansvärda Désirée, som han kallade henne. Han besökte henne på samma sätt som Chateaubriand besökte Madame Récamier. Samkvämen var glada och vi var glada. Vi gjorde dag till natt; vi gick hem till vårt först i gryningen; vi var trötta då, men livades när vi nästa natt träffades på nytt i våra intima samtal; timmar som jag minns med glädje.²¹

Hypotes 3

I egenskap av drottning förväntade sig Desirée ett passande bemötande. Det fick hon inte, och hon visste inte hur hon skulle hantera situationen. Förmodligen visste inte heller franska regeringen hur den skulle bete sig.

¹⁹ Stensson 1986: s. 262.

²⁰ d'Armaillé 1897: s. 250. [d'Armaillé hänvisar till Mme de Rémusats memoarer 1802-1808. Uppgiften har inte kunnat lokaliseras i den källan. Inte heller i hennes brev 1804-1814.]

²¹ Grille 1853: volym 2, sida 85-86. [Min översättning.]

Hypotes 4

Kanske var det så enkelt som att Desirée försökte etablera en helt normal kärleksrelation, men att föremålet för hennes låga var sällsynt illa valt. Richelieu hade av sin far tvingats gifta sig med en gravt handikappad kvinna. De påstås inte ha haft något samliv, men han förblev henne ändå trogen.

* * *

Desirée återkom inte till Sverige förrän den 13 juni 1823 och då i sällskap med sin svärdotter. Det finns många bud om varför det dröjde:

- Enligt Jean berodde det på hennes obeslutsamma karaktär. Varje vinter skrev hon att hon bara väntade på våren för att återkomma. Därefter skyllde hon sin frånvaro på en ospecificerad sjukdom som blev värre under sjöresor.
- Enligt Desirée krävde affärerna och hennes dåliga hälsa – reumatism & hudbesvär – att hon höll sig kvar. Symptomen förefaller dock psykosomatiska: nedstämdhet, trötthet, huvudvärk & sömnlöshet. Hon gick upp & ned i vikt. Hennes hy var tidvis rödfnasig, grådaskig & full med utslag. Förmodligen var Spabehandlingarna direkt skadliga.
- Enligt sonsonen Oscar II hade Desirée Paristiden som Sveriges första dam en privilegierad ställning utan att behöva utträta någonting i gengäld. Att hon flyttade till Sverige berodde enbart på att hon var rädd för att förlora denna sin ställning om hon inte försvarade den. Svärdottern skulle ju i hennes frånvaro bli rikets första dam.²² Enligt sin hovdam Sofia Jennings ”brukade hon skämtsamt yttra, att »det var bra mycket roligare att vara ambassadör i Paris än kronprinsessa i Stockholm».”²³
- Det finns också ett feministiskt argument. Så länge som hon bodde utomlands hade Jean svårt att utöva sin förmyndarrätt. Väl i Sverige måste hon ha hans godkännande för allt & hennes pengar tillhörde honom.
- Slutligen var hertig Richelieu död sedan den 17 maj året före.

²² Oscar II 1960: del 3, ss. 220-222.

²³ Brander 1923: s. 127.